

MEDÂRİC YÜRÜYÜŞÜ

4. BÖLÜM

GİRİŞ-3

Değerli kardeşlerim,

Hastalık tespiti veya sağlık düzeyimizi kontrol ettirmek için doktora gittiğimizde tahlil yapılıyor. Bazen duyuyoruz; magnezyumun (Mg) ya da demirin (Fe) eksik deniyor. Yani biz bir bina yapıyoruz da inşaatımızda demir mi eksik demektir? Herhâlde bu insanda filanca nesnenin bir sembolik adıdır zannediyoruz ama öyle değil; insandaki demir, toprak madeni olarak bildiğimiz demirin ta kendisidir. Magnezyum da aynı şekilde topraktaki magnezyumdur. Elbette bunların kanda dolaşan formundan söz ediyoruz. Bunun ciddi bir biyolojik, bilimsel anlatımı vardır elbette ama ayrı mesele. Şurası kesin ki insanda demir var, magnezyum var, fosfor var. Bir inşaatta bulunan-bulunmayan malzemeler insan tahlilinde de karşımıza çıkıyor.

Nedenini incelediğimizde çok hikmetli bir nokta karşımıza çıkıyor. Allah celle celâlühû babamız Âdem'i topraktan yarattı, biliyoruz ve ham maddesi olan toprağı, şu yerküremizin her yerinden, her çeşit topraktan denk gelecek bir karışımla yarattı. Bunun için siyah toprak gibi siyah derili veya killi toprak gibi yüzü, derisi farklı insan da saç şekli çimen veya otlak yerdeki toprağın görüntüsü gibi olan insan da Âdem'den geldi. Bu karmakarışık zannettiğimiz binlerce insan alternatifleriyle beraber insanın bünyesindeki kan hücreleri, kaslarında dolaşan nesneler çok geri götürülebilecek olsa görülür ki bastığımız topraktan üretilmiştir. Yani ham maddemiz topraktır. Toprakta tür olarak ne varsa belki şimdiki teknolojiyle ölçtüğümüzde aynısı denmeyecek ama insanın aslının toprak olduğunu belli edecektir. Midem ağrıyor diye hastaneye gittiğimizde bir tüp kanda yapılan tahlilimizin sonucunda bastığımız topraktaki birtakım mineraller, elementler çıkarak bize ispat ediyor ki Allah Teâlâ bizi topraktan yaratmıştır. Evet, ben annemden yaratıldım, o da annesinden, o da annesinden. Böyle binlerce anne geri gittikten sonra Havvâ annemize gideriz. Havvâ annemizin de yaratılışı Âdem babamıza dayanır. Âdem babamız da topraktan yaratılmıştır. Bu bir varsayım değildir. Bilimsel veya dinî hangi pencereden bakarsak bakalım bu böyledir.

Bu örnek ile konuya başlamamızın sebebi şudur: Biz Medine-i Münevvere'de, İstanbul'da, Erzurum'da, Londra'da veya Moskova'da da yaşasak o topraktan yaratılan Âdem'in çocuklarıyız. Mûsâ aleyhisselamın, Nûh aleyhisselamın veya Resûlullah Efendimiz'in (sav) zamanında, uzay çağında da yaşasak; hangi çağda yaşarsak yaşayalım biz o Âdem'in çocuklarıyız. Yapımız ve ham maddemiz değişmez.

İnce bir örnek zikredelim: Biz Kâbe'nin etrafında tavaf ederken, evimizin yatak odasına girdiğimizde, sokakta yürürken, uyurken; insan olarak her neredeysek erkek veya kadın cinsiyetinde yaşıyoruz. Eğer insanın yeryüzünün en mübarek ve mukaddes yeri olan Kâbe'nin etrafında cinsiyetini bir anlığına bırakma imkânı olsaydı evde, sokakta, işyerinde, okulda kadın-erkek beraberliğine getirilmiş şeriat kuralları varken Kâbe'nin etrafında sakıncası yok rahat olabilirsiniz diye esneme yapılırdı. Bugüne kadar “Kâbe'nin etrafında tavaf ederken kadınların başını açmasında, orada erkek-kadın omuz omuza olsa bir sakıncası yok” diyen bir gâvur bile duyuldu mu? Bırakalım ümmet-i Muhammed'in âlimlerini, gâvur bile böyle bir şey teklif etti mi? Aklın bir yerine bunu tavsiye edecek bir teklif sıkıştırılamaz. Çünkü her aklı

çalışan insan bilir ki insan biyolojisi sokakta neyse evde de Kâbe'nin önünde de odur. İnsan değişmiyor, değişemez. Suya girdiğinde de insan o biyolojiyle girer, havada uçak olsa da o şekilde uçar. İnsan yaratıldığı gibi topraktan yaratıldı, topraktaki bütün madenler yapımıza, saçımıza, tırnağımıza yansdı. Belki Allah Teâlâ, Âdem babamızı yarattığı topraktaki bir mineralden tırnağımızı yarattı, kim bilir.

*

Bir insan gıda ve solunum ihtiyacını, görmesi için gerekli ışığı, duyması için gerekli ses dalgalarını ortadan kaldırabilir mi Müslüman olduğu için? “Resûlullah (sav)’in huzurunda Müslüman oldun, neyine gerek senin yemek” denebilir mi? Denemez. Bu denebilse Peygamber için denirdi ve midesine taş bağlamak zorunda kalmazdı Efendimiz. Velew ki Kâbe’nin, Medine’de ravzanın yanı başında olsun; Müslüman olmak, Müslümanca yaşamak insan biyolojisinden kopmak değildir. İnsan gâvurken de Müslümanken de insandır. O biyolojiye, o fizyolojiye sahiptir. Müslüman olduğu için midesi küçülmez veya tuvaletli bir evde yaşamaya hepimiz mahkûmuz, insanız çünkü.

Bunun için insan, Müslüman da olsa İslam’dan da çıksa mutfağa mahkûm, tuvalete esir, yastığa bağlı bir hayat yaşamak zorundadır.

*

Müslüman ile gayrimüslim bir insanın arasında fark var mıdır? Elbette vardır. Müslüman insan bedenini, çevresini hatta ruhanî ihtiyaçlarını disiplin altına almışken gayrimüslim ise böyle bir disiplin kabiliyeti olmayandır.

Müslüman sabah namazına kalkan adamdır, yastığa köle olmaz, yastığı kafasına geçirmez, kafasını yastığa koyar. Müslüman değilse sabah namazını kılmayacak, teheccüde kalkmayacaktır. Müslüman da mutfağa girecektir kâfirin girdiği gibi ama helal ve temiz şeyler yiyecektir, disiplini vardır çünkü. O da cinselliğinden dolayı bedeninde baskı hissedecek ama nikâhla, helalle rahatlayacak, öbür türlü öyle bir derdi olmayacaktır. Bu farklarla biz insan olarak Müslümanlığımızı ayrı yaşarız. Yoksa Müslüman olunca haram şeylere bakmasın diye gözü kör olmuyor insanların, haram et yemesin diye çene yapısı değiştirilmiyor. Aynı insanız. Resûlullah Efendimiz (sav)’in huzurunda kelime-i şahadet söyleyip Müslüman olanlara Efendimiz elbiselerini bile değiştirtmedi, artık şu elbiseyi giy, demedi. Çünkü İslamiyet insan biyolojisini, insan kıyafetini esas alan bir din değildir; insan kalbini ve aklını esas alan bir dindir. Bundan dolayı Resûlullah akıllara, beyinlere ve kalplere mesajlar salmıştır.

Konuya giriş olarak sunduğumuz bu hakikatin bize şunu söylemesi gerekiyor: Bir insan Müslüman olduğunda disiplin altında hayat yaşamayı kabul etmiş olur. Aksi takdirde yasal bir zeminde kanunsuz iş yapmayı isteyen kimse durumuna düşer ve kimse buna izin vermez.

*

Müslümanlık bizden hangi disiplini, nerede istiyor? Babamız Âdem aleyhisselamın yaratılış serüveninden söz ettik. Cinselliğiyle, iştahıyla, bakışıyla, ses dalgası alan kulak yapısı vesaireyle topraktan yaratıldı. Müslümanlık “Bütün bunları bir hayvan gibi serbest değil, bir mümin gibi disiplinli kullanacağım” diye taahhüt etmektir. Bu taahhüde sadık kalan, böylece Müslüman olarak ölen kişi bu büyük mücadelenin ödülü olarak da cennet alır. Bu sözü verdiği hâlde ara ara aksatmalar yapan kişi ise alkol kullanarak, zina ederek, namaz-oruç terk ederek yaptığı aksatma oranı kadar ateş cezası görür. Çünkü cennet de bunun için vardır.

Gayrimüslimlere gelince; temelden yasal zeminde olmayı kabul etmediği için onun böyle bir hesabı ve zorlaması yoktur. Yani temelden tercihini illegal olmaya ve yasal olmayan zeminlerde bulunmaya yönelik yaptığı için bu tercihten sonra onlara ne namaz ne oruç sorgulaması yoktur. Kur'an-ı Kerim bunu çok net bir şekilde önümüze koyuyor:

وَلَا يُسْأَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ

“Kâfirlere bir hesap sormayacağız” buyuruyor Allah. Niye? Çünkü ayrıntıya gerek yok, tercihi zaten ateşin ceza olarak önüne konacağı istikamete doğru yapılmış.

Bu disiplinli gerçeği yaşamayı kabul ederken Erzurum’la, Sivas’la, İstanbul’la Yemen’le, Bağdat’la, Bursa’yla veya dünyanın herhangi bir yeriyle Medine’nin farkı yoktur. Bunu ısrarla ifade ediyoruz. Medine’nin farkı olsaydı Medine’de bulunuyor olmak cennete girmek için yeterli olurdu. Medine’de hatta Mekke’de, Kâbe’nin yanında bulunup cehennemin en dibinde ilânihaye kalacak insanları Kur’an önümüze koyuyor. Mesele Mekke veya Medine meselesi hatta iki binli yıllarda ya da Resûlullah’ın zamanında yaşamak meselesi de değildir. Bu disiplini yaşamak ve kabullenmek meselesidir. Yani “Ben Müslüman-mümin olacağım ve Allah’ın çizdiği dairede yasal işler yapmaya söz veriyorum” diyen insanlardan oluşan, en baş örneği ashab-ı kiram olmak üzere Müslüman topluluğu, İslam cemaati bir kereliğine protokolde bir imza atar ve bu imzadan sonra ömrünün sonuna kadar cennetlik hayat yaşamayı kabul etmiş olur.

Müslümansak Medine’de, Bağdat’ta, Sivas’ta, Siirt’te, Diyarbakır’da, Tunceli’de, Edirne’de veya Moskova’da olmamız artık hiç önemli değildir. Çünkü Allah kulunu her yerde kabul ediyor.

Allah’ın çizdiği çizgiler içinde yasal olmayı, illegal olmamayı nasıl sürdüreceğiz? Sürekli eğitim ve sürekli otokontrol ile bunu sağlarız. Ümmet-i Muhammed, birinci mümin olan Hatice anamızdan bugün son gelmiş müminler olarak tamamımıza kadar iki şey yaparak son nefesimizi imanla bitirmeyi umabilir: Biri sürekli eğitim, diğeri sürekli otokontroldür.

Sürekli eğitim şudur: Baliğ olan Müslüman kimseye, mükellef olduğundan, şuurlu bir şekilde yani anne-babasını tekrar ettiği için değil, Müslümanlığın hakkını vermek için kelime-i şahadeti söyleyen, Müslümanlığını kabul eden ve müdrik, mükellef, yasal, rüşt yaşında insanlara Allah’ın eğitim mesajları sürekli gelecektir. Buna sürekli eğitim denir.

Sürekli otokontrol ise sürekli eğitim çizgisi üzerinde yalpalama yapıp yapmadığımı annem, babam, kardeşlerim, hocam ve etrafımdaki diğer Müslümanlar’ın devamlı kontrol etmesidir. Biz de birilerini devamlı kontrol ederiz. Buna Kur’an-ı Kerim *emr-i bi’l-maruf ve nehy-i ani’l-münker* der. Bu sebeple de birbirimizin kontrolünü yaptığımız için Allah’ın çizdiği çizgi üzerinde yürüyüp yürümediğimizi sürekli olarak kontrol ederiz. Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerim’de,

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ

“Müminler birbirlerinin velileridir” buyurmuştur.

Çocuğunu okula götüren kişiye okul kapısındaki görevli “Sen kimsin?” diye sorarsa “Velisiyim” der, onun adına imza atarız. Allah buyuruyor: “Müminler birbirlerinin velileridir.” Yani birbirlerinden sürekli eğitim alır ve birbirlerine sorumluluk hissederler. İlk

gün namazı öğrenip bırakıp giden biri değildir. Bunun için cuma hutbesinde konuşulmaz. Çünkü cuma hutbesi Müslüman'ın haftalık eğitim semineridir. Bu nedenle Peygamber Efendimiz, cuma hutbesinde “Sus, konuşma!” denildiği zaman bile cumanın boşa gittiğini haber vermektedir.

Cuma hutbesini dinlemek cuma namazı gibi farzdır çünkü cuma haftalık zorunlu eğitimin adıdır. Orada Allah'tan gelen mesajlar, unutmuş olman muhtemel bilgiler, uyarılar tekrar edilir. Bunun için İmam Mâlik ve onun uleması (rahmetullahi aleyhim ecmain), “Cuma namazını kim kıldırıyorsa hutbeyi onun okuması gerekir çünkü cuma hutbesi diye ayrı bir ibadet yoktur, o namazın bir parçasıdır” derler. Sanki namazda Fâtiha'yı okur gibi namazın bir rüknü kabul edilir hutbe.

Müslümanlık sürekli eğitim ve sürekli otokontrol üzerine kurulu bir dindir. Bu sağlandığı zaman özel imam-hatiplere göndermeden de Müslüman nesil yetiştirilebilir. Nasıl çocuklar kaşık tutmayı okula gitmeden önce öğreniyorsa selamı, namazı da öğrenmelidir. Çünkü ev bir okuldur. Evde anne hasta ise veya çocuk öksüz, yetim ise komşu daire var, apartmanın bahçesi var. Çocuk dışarı çıktığında bu eğitimi alan çocukların arasına karışacaktır.

Sürekli otokontrol, yanlışları önler. Sürekli eğitimle de insan her gün bir kelime bile öğrense yılda 365 kelime öğrenmiş olur. Sadece bir dil öğrenmeyi örnek alalım: Neticede her yıl insan 2-3 dil öğrenebilir. Bunun bir de hayat pratiğini ekleyelim. ‘Eve sağ ayakla girilir, sol ayakla çıkılır’ eğitimini bir başlık olarak düşünelim. İslam insana milyonlarca başlığı bulunan bir eğitim getirmiyor. Bütün hadis-i şerifleri, fıkıh kitaplarının hepsini toptasak ve fıkıhları her mezhebe göre farklı deyişle dörtle çarpsak toplamı bin başlığı bile bulmaz. Müslüman bir nesil yetiştirmek için bir-iki sene yeterlidir. Fakat medreseler büyük âlimler için gereklidir, o ayrı bir konu.

Temel Müslümanlık eğitimini konuştuğumuzda bu sürekli eğitim ve otokontrol, nesillerin birbirlerini yetiştirmesi ve yeryüzünde İslam'ın yeşilinin hiçbir zaman solmaması, taze kalması için yeterlidir. Resûlullah (sav)'ın, yeryüzünün en batık medeniyeti denebilecek, insan kanıyla beslenen, çirkinliklerle iftihar eden bir toplumdan göklerle yarışan bir medeniyetin insanlarını yirmi üç yılda yetiştirmesi bu sayede oldu. Çünkü her “lâ ilâhe illallah” diyen, İslam'ı koruma görevlisi hâline gelir. Herkes alkole-yalana karşı, herkes bildiği beş kelimenin, bildiği namazın öğretmenidir. Şaşırdık diyelim; bilmiyorsak başkasına sorarız. Bir camide 300 kişi namaz kılıyorsa 300 öğretmen vardır. Birinin illa imam-hatip lisesine gitmesi gerekmiyor.

Nitekim Resûlullah (sav) Tâif'ten Müslüman olmak için gelmiş kimselere “İmam-hatip lisesine gidin, sertifika alın” demedi; “Bir hafta bu mescidimde yiyin, için, kalkın” dedi. Bir hafta sonra “Gelin bakalım, nasıl namaz kılınıyor” diye sorduğunda herkesi namazı öğrenmiş, o hafta inen ayetleri öğrenmiş, alkolün haram olduğunu öğrenmiş, kadın nasıl tesettürlü olacak öğrenmiş buldu. Kimse onlara öğretmenlik yapmadı. Kimsenin vakti yoktu. İnsanlar ya cihatta ya da çocuklarının rızık için bahçedeydiler.

Efendimiz bunu nasıl başardı? İnsanları adeta doğaya saldı. Mescid-i nebi ibadetleri ve haramları öğrenmek için tam bir doğal ortamdı. Dolayısıyla aleyhissalatü vesselam Efendimiz yoğunlaştırılmış bir eğitime gerek kalmadan, sürekli eğitim ve otokontrol dediğimiz zeminde Allah'ın lütfuyla yepyeni bir nesil yetiştirdi. Sayıyı hadislerden öğreniyoruz, 5-6 kişiye “Şimdi Tâif'e geri gidin, Kur'an'ı en iyi sen biliyorsun, sen imam ol, sen de insanlara diğer ibadetleri öğret, hadi bakalım Tâif'i yetiştirin” dedi.

Bu bir haftalık eğitim almış insanlar gittiler, bataklık diyebileceğimiz şehirlerde medeniyet kurdular. Babalarının karılarıyla evlenmekten hayâ etmemiş insanları Müslüman edip bu medeniyeti kurdular, Allah onlardan razı olsun. Çünkü onlar diploma nesli değil, sürekli eğitim ve sürekli otokontrol rayında yürümüş bir nesildi. Çağın peşinden koşmadılar, eğitim gördüler. Bu zemin 23 yılda “Ben onlardan razıyım, tam istediğim gibi Müslüman oldular” diye Allah’ın şahit olduğu nesli yetiştirdi. Şimdiyse teknolojiye rağmen aynı sürede okuma-yazma seferberliği bile yapmak mümkün değil. Resûlullah Efendimiz’in (sav) sistemini ashab-ı kiram kuşağı da uyguladı.

Sonraki kuşaklar bunu nasıl uyguladı? Mesela bir sahabe Azerbaycan sınırına gitti. Orada 1-2 ay kaldı. Dönüp Medine’ye geldi. 5 sene sonra oraya gidenler camiler, oruç, Kur’an, şariat buldular. Tek bir kişi. Ücret yok, yüzde yüz Allah rızası var. Beklenti yok, üstelik giderken sadaka götürmek var. İnat yok; bizim grup, onlar başka grup demek yok. Bir de gittikleri yerin dilini bilmiyorlar, buna rağmen din anlatıyorlar. Ömer bin Hattâb’ın -radıyallahu anh- zamanında Antakya’ya gelenler Rumca mı biliyorlardı da İslamiyet’i orada anlattılar? Gönüllerini açtılar, insanlar da o gönle kitleler hâlinde geldiler. Bu, sürekli eğitim ve sürekli kontrol neslinin başarısıdır. Ve o yüz bin kadar sahabeden milyona yakın tâbiîn nesli çıktı. Değil namazı-orucu öğrenmiş olmaları, İslamiyet’in bugünkü nesle gelen temel din dinamiği de o nesilden oluştu. Onlar da sonraki nesli yetiştirdiler.

Derken o toplumun içine yabancı kültürler ve medeniyetlerden katılımlar oldu. Bu Müslümanlar’ı hem mutlu etti hem de endişelendirdi. Çünkü gelirken yıldızı parlayan bir medeniyete koştu nesiller. Ama Medine’ye iman etmek için giden ilk nesil her an öldürülme riskiyle gitmişti. Birinci asırdan sonra fetihlerle yıldızı parlayan İslam’a gelenler, ilk gelenler gibi gelediler; yöresel ve cahilî mantıklarını da getirdiler. Cuma namazına gitmek ve Kur’an okumak farz olduğundan sürekli eğitim ve sürekli otokontrol devam etti.

Fakat siyasî yapılanmalar ve oluşumlar İslam’ın başındaki yöneticileri gereksiz şeylerle meşgul etti. Ulemayı lüzumsuz alanlara çekti. Sürekli eğitim ve sürekli kontrol misyonundaki Müslümanlar’a tereddüt nedeni oldu. Medine’de bir hafta mescitte kalıp gittiği yerin muallimi olacak nitelikli dönüşüm uygulaması yeni nesilde tam randımanlı sağlanamadı. Bunun üzerine ümmet-i Muhammed’i ve İslamiyet’in geleceğini dert edinen samimi Allah dostları, Medine’yi Medine yapan ve cahiliyeden gelip Allah’ın razı olduğu mübarek nesil hâline gelmeyi sağlayan iki çizgiyi sağlayacak bir mekanizma oluşturma ihtiyacı hissettiler.

Hicretin yaklaşık 150. senelerinde bu eksiklik ve sorunun giderilmesi konusu açıldı. Allah dostlarının ve âlimlerin kafasında, düşüncelerinde, oturup birbirleriyle muhabbet ettikleri ortamlarında “İslamiyet’i bir sonraki nesle nasıl götüreceğiz, ne yapmamız lazım?” diye imal-i fikir birliği, bir nevi zihin jimnastiği vardı. Âlimler yeni nesillerin bedenlerindeki ruhî boşluğu dolduracak bir şey yapmak istediler.

Esasen onlar da cuma namazına gidiyorlardı. Çünkü hem cuma namazına gitmeyeceksin hem de Bağdat’ta dükkân işleteceksin... Mümkün değil. Zındık damgası yersin. Dolayısıyla cuma namazına zaten gidiliyordu. Bir yerde Hasan-ı Basrî (rahmetullahi aleyh) Kur’an tefsiri dersi yapıyorsa onu dinlemek zorundasın vs. Bu şekilde sürekli eğitim yapılıyor. Sürekli kontrol de işliyor zaten. Ama erimenin ve bu eğitimde geri kalmanın yani takviye eğitim ihtiyacının ortaya çıktığını da görüyor herkes. Tıpkı okula giden bir çocuğun ilave derse ihtiyacı ya da yediği gıdalardan vitamin eksikliğinin olması gibi.

Hicretin 150. senesinden itibaren ümmetini ve dinini dert edinmiş bir grup insan, Allah onlardan razı olsun, 250’li yıllarda sayıları artarak Allah’ın dinini ve ümmet-i Muhammed’i birtakım takviye ve yöntemlerle ayakta tutmak için bir şeyler yapmaya çalıştı. Sanki ilave dersane açmış ve bünyeye ilave C, D, E vitaminleri sağlayıp insanlara camilerde onu dağıttılar. Otokontrolü ve sürekli eğitimi sokağa, çarşıya taşıdılar. Böylece Medine’de Mescid-i Nebi, Tâif’te cami olarak aktif olan o sürekli eğitim ve kontrol mekanizması Allah’ın bu sevgili dostlarının gayretleriyle mobil hâle geldi. Sokağa çıktılar, düğün yapan insanların düğünlerine gittiler, selam verdiler, “Ey insanlar, etmeyin eylemeyin. Allah’ın razı olacağı işlerle yapın bu düğünü” dediler. Ticarete müdahale ettiler: “Etme eyleme, sen ne yapıyorsun? Şuayb aleyhisselamın kavmi gibi teraziyi mi oynuyorsun? Yapma böyle” dediler. Ziraat yapana, “Sakın kilerde çürük şeyleri sağlam diye satmayasın” dediler. Bunlar sembolik örneklerdir.

İşte bu zatların, bu sürekli eğitim ve sürekli kontrolü (emr-i bi’l-maruf ve nehy-i ani’l-münker) sokağa, düğüne, çarşıya, tarlaya taşıma, insanların gelip almaları gereken enerjileri ayaklarına götürme hareketi bir asır sonra uzaktan kontrol edilince ‘tasavvuf’ diye isimlendirildi. Kısaca İslam’ı, sürekli eğitim ve otokontrol açısından bir sonraki nesle götürme çalışmasına bu isim verildi.

Ve bu insanlar Medine’de Mus’ab bin Umeyr, Übey bin Kâb ve Abdullah ibni Mes’ûd ile başlamış olan o büyük eğitime tek bir kelime ilave yapmadılar. Asla değişik bir namaz kılmadılar, değişik bir tesbih yapmadılar, şeriata tek bir ilave kelime getirmediler. Yani yeni bir sistem ortaya koymadılar. Ayaklarına gelmesini bekledikleri insanların ayaklarına gittiler sadece. Yaptıkları buydu. Şirketleşmediler, ticarî hâle gelmediler, getirmediler. Dolayısıyla o ilk çekirdek döneminde tasavvuf demek herhangi bir şekilde bu ‘iş’ten geçinen insanlar demek değildir. İnsanlara ve diğer Müslümanlar’a tepeden bakan koca sarıklı adamlar demek de değildir. Übey bin Kâb’ın yaptığını sokakta, düğünde, insanların ayağına giderek, tenezzül ederek, tevazu göstererek yapan insanlar demektir. Malzemeleri tatlı söz ve akıttıkları gözyaşıydı.

Onlardan biri, belki de bir numarası durumunda olan Hasan-ı Basrî’dir, rahmetullahi aleyh. Tâbiînin büyüklerindendir. Hasan-ı Basrî’yi görenler, “Onunla otursan zannedersin ki beş yüz sene cehennemde yandı da son bir fırsat verdi Allah, dünyaya tekrar geldi” diye tanıtmışlardır. Onu bu hâliyle görenler namaz kılmıyorsa namaza başlamış, ihmal ediyorsa daha fazla kılmışlardır. Bir sayfa okuyorsa artık bir cüz Kur’an okumuşlardır. Çünkü gözyaşlarıyla, tevazularıyla ve heyecanlarıyla örnek oldular. Tasavvuf dediğimiz kavram böyle çıktı ortaya.